

Тематичні напрямки для наукового замовлення УКУ в 2022-23 н.р.

I. Спадщина митр. Андрея Шептицького та її значення в сучасності

Постать митрополита Андрея Шептицького як надихаючий приклад служіння, що єднає і мирить різні культури, слугує для нас камертоном і мовою, якою спільнота УКУ прагне говорити про Бога, людину і світ. Наш університет повинен бути одним з ключових осередків критичної дослідницької рефлексії над духовною, богословською й інтелектуальною спадщиною Митрополита в різних царинах церковного, культурного й суспільно-політичного життя. Творче переосмислення східного «коперніканського повороту», екуменічної візії й методу «позитивної суми» («win-win») кир Андрея та адаптація його постаті до дискурсивної мови, зрозумілої сучасному студентові і викладачеві, покликані допомогти у розв'язанні актуальних проблем українського суспільства і Церкви. Йдеться про творення нових сенсів для богослов'я, культурної спадщини, освіти, економіки, медій, державного управління, громадського здоров'я, присутності Церкви в публічному просторі, родинного життя й інших сфер людського буття. На довшу перспективу це уприсутнить Митрополита Шептицького в свідомості світу.

II. Історії, що зцілюють рани минулого

Однією з формул успіху “зшивання” країни після Революції Гідності та в умовах російської агресії, є досягнення загальнонаціонального консенсусу щодо ключових питань минулого і пошуки інклюзивної формули примирення зі своїми сусідами. У цьому “діалозі з минулим” важливо формувати український “порядок денний”, що творить суб'єктність української проблематики в сучасній науці і вписує її як партнера у ширший міжнародний академічний дискурс. Завдяки своїй міждисциплінарності, УКУ може відіграти провідну роль у зціленні ран минулого і творенні суспільно відповідальної еkleзіальної, історичної та культурної пам'яті на основі критичних наукових досліджень і мультиплікації їхніх результатів у публічному просторі України й світу.

III. *Ad fontes*

Однією з формул успіху для розвитку богослов'я і гуманітарних дисциплін є дослідження витоків західної цивілізації, християнської традиції, джерел до історії правової, педагогічної, філософської і богословської думки, а також моделювання навчальних дисциплін на основі опрацювання джерел, керуючись гаслом «Ad fontes». Такий підхід залишається актуальним і в подальших міждисциплінарних дослідженнях, пов'язаних з вивченням, поясненням і тлумаченням богословських, філософських, юридичних, релігійних та літературних творів. Здійснення міждисциплінарних проєктів перекладів античних, ранньохристиянських і середньовічних творів, філологічні студії над давніми текстами й літературознавча критика сучасних, створення й удоступнення корпусів текстів, введення в науковий обіг лексикографічних джерел для вивчення історії розвитку й лінгвоциду української мови — це ті теми, які через публікації та поширення результатів у публічному просторі сприятимуть засвоєнню європейського досвіду культурної пам'яті як спільного джерела духовних інтуїцій сучасної культури.

IV. Цілісний людський розвиток

Концепція цілісного людського розвитку описує явище “гідного життя”, передумовою чого є визнання багатовимірної природи людської істоти та важливості її правильних стосунків з іншими людьми в суспільстві й з усім Божим творінням. Йдеться про процвітання всієї людини і кожної людини у справедливому і мирному суспільстві. Цей підхід ґрунтується на цілісному розумінні благополуччя людини, що включає економічний, соціальний, політичний, культурний, екологічний і духовний виміри її життя. ЦЛР використовують як засадничу концепцію для оцінки і вирішення викликів, пов'язаних із гідним людським життям і соціальним поступом. Отже, йдеться про операціоналізацію в суспільному житті адекватної антропології – біблійної і євангельської візії людини як образу Божого.

У 2022-23 навчальному році перевагу матимуть проєкти, в яких дослідники будуть братися за теми, що надаватимуть голос “безголосим людям”, що пропонуватимуть практичні розв'язки для посилення суб'єктності і спроможності (agency) людей, чия Богом дана гідність не

знаходить відгуку в суспільних практиках та українському законодавстві. Вагомою перевагою проекту буде його зв'язок та інтеграція з душпастирським планом УГКЦ 2030. Необхідною передумовою підтримки проекту буде його зв'язок з українською дійсністю та можливість перекласти аналітичне осмислення явища на мову прикладної дії і політики. Будь-який проект буде оцінюватися на основі його концептуальної спроможності осмислювати явище крізь призму “промоції людської гідності” (enacting human dignity). На особливу увагу будуть заслуговувати проекти, в яких дослідники будуть братися за теми, що ґрунтуватимуться на “глибоких практиках людської гідності”, тобто досліджуватимуть феномени “коштовного” потвердження чи відновлення гідності - в обставинах, які вимагають докладання значних зусиль і жертвності.

На 2022-23 навчальний рік визначено визначено **чотири ключові дослідницькі фокуси програми цілісного людського розвитку (ЦЛР)**. Перевагу матимуть ті проекти, котрі залишаючись в тематичних рамках "complexity framework" (шість тем, описаних нижче), продемонструють оригінальність у підході та потенціал щодо розв'язання проектних завдань у світлі визначених дослідницьких фокусів ЦЛР:

1. **Цифрова нерівність.** Внаслідок швидкого розвитку інформаційних технологій та їх проникнення в людське життя, радикальних змін зазнають практично всі суспільні практики, способи людської взаємодії, способи політичної участі в житті суспільства, звички споживання та способи організації праці тощо. Країни з незрілою демократією, незбалансованим відношенням між працею і капіталом, олігархічною монополією в економіці та впливом на політику тощо є особливо вразливими на поглиблення нерівності внаслідок швидкої цифровізації людського життя. *Вітаються проекти, які візьмуться за виклики цифрової нерівності в українських реаліях і пропонуватимуть розв'язки як їх можна подолати.*
2. **Малі громади.** В Україні стрімко зростає нерівність внаслідок розриву щодо умов життя, праці і дозвілля у великих містах і маленьких містечках. Містечка і села не можуть запропонувати своїм мешканцям гідні умови для реалізації цілісного розвитку людини і, як наслідок, стрімко втрачають привабливість – втрачають молодих людей, які, в кращому разі, залишають їх назавжди, а в гіршому – стають жертвою різних форм узалежнень. Сьогодні адміністративна реформа дає надію ОТГ на ревіталізацію. Чимало грантових програм спрямовано на покращення місцевого самоврядування і посилення їх спроможності налагодити власне життя. Однак це явище ще потребує глибокого осмислення з точки зору соціального вчення Церкви та перспективи гідного життя (dignity needs). *Вітаються дослідницькі та аналітичні проекти, які спробують запропонувати таке осмислення і способи його втілення (з особливою увагою до посилення самозарадності молоді).*
3. **Гідна старість.** Населення України старіє. Це може призвести не лише до серйозних економічних і демографічних викликів, а й поглибити вразливість і приниження, якого зазнають люди літнього віку внаслідок несприятливих умов для їхнього життя і браку уваги до їхньої долі. Сьогодні старість в Україні робить людину безголосою і часто безправною. Як можна виправити цю ситуацію і покращити долю літніх людей? Як зробити їхню старість більш гідною? *Вітаються проекти, які спробують осмислити явище гідної старості і запропонувати практичні кроки “промоції гідної старості”.*
4. **Культура життя.** У ХХ столітті українці виявили подивугідну здатність до виживання перед обличчям тоталітаризмів, які хотіли стерти їх з лиця землі чи перетворити на слухняну і безлику масу. Однак, Україна залишається однією з країн з високим рівнем абортів, різних форм узалежнень, низькою культурою виготовлення і споживання їжі, браком опіки за власним здоров'ям та реабілітацією хворих, браком хоспісів та гідної опіки для невиліковно хворих і вмираючих тощо. Втрата усвідомлення покликання і навиків до родинного життя, яке є основним середовищем плекання культури життя, лише поглиблює актуальну кризу. *Вітаються проекти, які спробують запропонувати рефлексію над способами промоції культури життя, особливо серед молоді, дієві і*

неординарні розробки й впровадження локальних ініціатив і законодавчих змін, які сприятимуть плеканню культури життя в українському суспільстві.

IV.1. Святість людського життя та етична природа людських справ

Основою нашої юдео-християнської цивілізації є переконання про непорушну гідність людської особи, сотвореної на образ і подобу Бога. Впровадження в людське життя дискурсу гідності у форматі розмови про «святість людського життя» призвело до трансформації стосунків між людьми, зробило переоцінку цінностей і докорінно змінило уявлення про життєвий успіх і щастя. Визнання дорожчості кожної людської особи лягло в основу могутніх християнських ідеалів милосердя, солідарності та служіння. Усвідомлення гідності людини надихнуло дискурс прав людини, який виявився достатньо впливовим, щоб змінювати не лише приватні стосунки, а й публічну сферу, не лише етику, а й політику. На жаль, цей дискурс не завжди витримує іспит у нових суспільних обставинах, опанованих логікою споживацтва і іноді вироджується у практику претензій і нарікань, коли з поля зору зникає горизонт обов'язків людини як члена родинної спільноти, громадянина, частини природного середовища, релігійної істоти. Мабуть, настав час винайти нову впливову і ефективну мову для визнання і захисту гідності людської особи в публічному просторі. УКУ має бути осередком вироблення цієї мови, а також рефлексії над актуальними для України проблемами сучасності (напр. сурогатного материнства, охорони довкілля, сексуальної етики, пересадки органів, застосування ринкової логіки для вирішення людських справ, тощо).

IV.2. Богословські та гуманітарні відповіді на глобальні технологічні й етичні виклики

Світ опинився перед глобальними викликами, відповіді на які не можуть бути дані без участі богословів, гуманітаріїв, суспільствознавців. З настанням цифрової ери богословська і гуманітарна думка покликані допомогти сучасній людині виробити спроможність поставити технологічний прогрес на службу цілісному людському розвитку та навчитися цінувати "роботозахисний" (*robot-proof*) спосіб життя. Ми очікуємо від українських богословів і гуманітаріїв суспільно орієнтовані дослідження, які матимуть прикладний або ж світоглядний характер і пропонуватимуть відповіді на технологічні й етичні виклики, перед якими постає не лише Україна, а й цілий світ.

IV.3. Інтегральна екологія та цілісний розвиток людства

Процвітання людини неможливе без її гармонійних стосунків із навколишнім середовищем, тому богословська і гуманітарна думка має допомогти сучасній людині навчитися проявляти турботу про Боже творіння та оволодіти навичками для реалізації сталого розвитку людського суспільства на основі біблійної і євангельської візії людини та природи. Енцикліка Папи Франциска «Славен будь!» присвячена проблемам екології й захисту природного середовища. У ній він засуджує антикультуру марнування і викидання, яка не лише витрачає дорогоцінні ресурси і нищить екосистеми, а й порушує права найбільш вразливих народів й окремих людей, які першими відчувають на собі наслідки цих дій. Енцикліка спонукає людину до зміни мислення від того, що я хочу, до того, що потрібно Божому світові. По-суті, тема інтегральної екології і цілісного розвитку людства стає «парасолькою» для артикуляції і комунікації соціального вчення Церкви у наш час сучасній людині. Одним із важливих аспектів впливу УКУ на суспільство у світлі соціального вчення Церкви може бути осмислення цілей сталого розвитку ПРООН на основі християнської антропології і католицького вчення про інтегральну екологію людини.

IV.4. Виклики справедливості – питання правосуддя, знедолених, маргіналізованих і бідності

Однією з головних причин сучасних геополітичних напружень залишається недотримання справедливості у різних сферах життя. Осмислення різних аспектів соціальної справедливості

та маргіналізації (нерівність, бідність, солідарність тощо) у філософських, психологічних, богословських парадигмах повинно допомогти політологам та економістам сформуувати голістичну концепцію гармонійного суспільства, щоби запобігти поверненню або утворенню нових тоталітарних систем або форм експлуатації людини людиною. Дослідження філософів, психологів, богословів, політологів та інших вчених повинні мати міждисциплінарний потенціал та прикладне спрямування.

IV.5 Прикладні проблеми політики і турбота про спільне благо: сучасна криза і майбутнє

Ліберальна демократія перебуває в кризі, перестає бути формою організації суспільного життя “по замовчуванню” навіть у зрілих демократіях. Тиск різних суспільних викликів робить демократію більш крихкою, веде до громадянського відчуження, демократичного дефіциту та розпаду спільнот. На це є різні причини і звучать різні пропозиції про переосмислення суспільно-політичного порядку денного. Це, однак, не може відбутися без рефлексії в душі концепції цілісного людського розвитку про напруження між свободою і рівністю, правами людини і правами групи, волею народу і «правильними» рішеннями, культурою пошуку об’єктивної істини і антикультурою пост-правди, потребою захистити релігію і “захиститися” від релігії в публічному просторі тощо. Пошук відповідей на ці та інші питання в середовищі УКУ повинен брати до уваги і демонструвати обізнаність з багатством соціальної думки Католицької Церкви про сучасні суспільно-політичні та економічні виклики.

IV.6. Травма комунізму, її вплив на проблеми ідентичності і суспільного розвитку в Україні та світі

Важливим чинником, що впливає на розвиток усіх ділянок суспільного життя в сучасній Україні, є трагедія ХХ століття – епохи терору та насилля, породжених химерними ідеями побудови «нового світу», в якому не було би місця для Бога. Ця трагедія залишається невідображеною в суспільній свідомості, а психологічні та духовні рани незціленими. Принижена гідність, розтоптана честь, спотворена мораль – ось визначальні риси «нової людини» (*homo sovieticus*) – типу, який пережив саму систему, що його сформувала. Становлення нових (чи, точніше, переоблаштування старих) владних структур на посткомуністичному просторі часто відбувається не стільки шляхом справжніх реформ і розбудови засад громадянського суспільства, скільки намаганням цих структур втримати своє панівне становище хай і новими методами та іншою риторикою. Тому переосмислення досвіду тоталітарного минулого є невід’ємною частиною розбудови справді демократичної Української держави як втілення дарованого Богом природнього права української нації на самовизначення і результату тривалої боротьби за реалізацію цього права.

Подолання травм комунізму необхідне також з огляду на серйозну кризу сучасної західної демократії, де знову починають набирати ваги людиноненависницькі ідеї та популістські гасла. Глибокі роздуми над нацистським досвідом навчили Захід не переступати червоних ліній у державній політиці та публічному дискурсі. Завдяки покаянню за злочин нацизму, ультраправі ідеї з проведення експериментів з людиною та суспільством стали неприйнятними в цивілізованому суспільстві. Однак, через брак розкаяння за злочини комунізму ультраліві пропозиції щодо соціальної інженерії все ще приваблюють багатьох людей. Не встановлено загальноприйнятих меж щодо лівої уяви, за які ми ніколи не мали би виходити в соціальних експериментах. Роздуми над трагедією і травмою комунізму можуть і повинні наділити суспільну уяву імунітетом щодо радикальних лівих утопій соціального конструктивізму.